

SIGNALIZAM U AKCIJI

(Povodom izložbe »Signalizam '81« u Odžacima, 25. 09—25. 10. 1981.)

Piše: Ivan Negrišorac

Reč avangarda, kao malo koja druga, izaziva odsečne i općene reakcije. Došavši na područje umetnosti iz vojnog, a kasnije i političkog vokabulara, ona kao da zadržava zahtev za neopozivim pristajanjem na jednu od strana, na izbor za ili protiv. Ali, ako je takva logika jedne lekseme, jednog pojma i društvenoumetničkog zbivanja još pre desetak godina bila razumljiva sama po sebi, onda se sa sličnim zahtevima danas ne bismo mogli pomiriti. Avangardistički »Šturm« 60-70-tih godina je prošao, pa kritičko promišljanje neke od struja i nekog od stvaraoca ne smemo olako induktivnim obrtom preko glave svrstati u frontalni napad. Nastupilo je »mirno doba« verbo-voko-vizuelnih istraživanja, u kojem valja kritički da preispitamo njihov doprinos promeni onoga što estetika recepcije (čiji se pojmovni instrumentarnijum za ovake prilike pokazuju nesumnjivo korisnim) zove »horizontom očekivanja«, da detektujemo nesumnjivi uticaj ne samo na stvaraoce koji su radiši u njenim okvirima, već i na one što su na izgled nezainteresovano prisustvovali ukupnim kretanjima. Danas, kad su se sve te promene svele na već dobro poznate i teorijske (estetičke) i praktične (umetničke) okvire konkretni i postkonkretni umetnosti, i kada je uspostavljena paralelna tradicija mixed-medijalnih istraživanja, takva potreba očitija je nego ikada. O izložbi u Odžacima »Signalizam '81« moglo bi se promisliti i u obzoru takvih naloga.

Šta je to signalizam i šta ga odvaja od sličnih grupacija u okviru jugoslovenske posleratne avangarde? U kojoj meri i ova izložba omogućuje da se jasnije ocrtaju obrisi pokreta za koji njegov ideolog, Miroslav Todorović, tvrdi da predstavlja »jedan otvoreni umetnički sistem dovoljno fleksibilan da se u njemu nadaju kreativne ličnosti različitog naboja i mogućnosti istovremeno, s raznovrsnim idejama, koristeći brojne stvaralačke metode u okvirima široko shvaćene oblasti avangardnih signalističkih istraživanja« (»Signalizam u akciji« — uvodni tekst kataloga izložbe)?

U nizu avangardnih skupina koje su delovale 70-tih godina (OHO, Kod, 3, Bosch+Bosch i druge), signalizam je jedna od retkih koja nastoji da očuva konzistentan i kontinuiran rad sva do dana današnjeg. Jezgro okupljanja predstavlja, nesumnjivo, teorijski (manifesti, programi, teorijski tekstovi) i praktični rad (istraživanje u prostoru verbo-voko-vizuelnog) M. Todorovića, rad koji se osobito intenzivira u pokretanju »internacionalne revije« »Signal« 1970. godine. Kolektivna istupanja samo su deo aktivnosti ove grupe koja je nastojala da neguje duh otvorenosti prema novim kretanjima u okviru mešanih medija, kao i premja novim autorima koji bi se javljali svojim istraživačkim poduhvatima. Proklamovanu širinu i otvorenost trebalo je da naznači i izložba o kojoj govorimo.

Veoma je širok raspon prezentiranih radova. Različiti prilazi, na čiju prirodu teško možemo ukazati jednoznačnim terminološkim odredbama, kreću se u rasponu od vizuelne pozicije u njenom tipografskom i kolažnom obliku, preko mail-arta, administrativne umetnosti, kompjutera, permutacione poezije i tekstova semantičkog konkretnizma, pa do gestualne poezije, intervencija u prostoru i siromašne umetnosti. U takvoj lepezi avangardističkih zahvata zalutali su i neki, sasvim tradicionalni tekstovi, kakva je, na primer, »Drvenarija« B. Prelevića. Obuhvatnost radova, kao i činjenica da su oni nastali u vremenski i duhovno različitim horizontima, navodi na pomisao o retrospektivnom karakteru izložbe. Ipak, već sama činjenica da u odnosu na neka ranija zajednička izlaganja — u časopisu »Koraci« 1976. godine, na primer — nedostaju autori od kojih su neki i te kako prisutni u oblikovanju novih tendencija u umetnosti (poimence: Bogdana Poznanović, Slavko Matković, Boda Marković, Ištván Terék, Predrag Šiđanin i Mile Đorđević) čini ovu pomisao neprimerenu pravom konceptu izložbe.

Još i više zbnjuju opreznog posetioca neke druge pojedinstvenosti. »Šef signalizma«, Miroslav Todorović, predstavljen je na izložbi mnoštvom radova što svedoče kako o raznovrsnosti njegove delatnosti, tako i o više od decenije dugom učeštu u aktivnostima jugoslovenske avangarde. I dok su i neki drugi autori zauzeli prostor množinom svojih rukotvorina, dotle je Franci

Zagoričnik, na primer, predstavljen jednim jedinim tekstom. Otkuda takva neravnometerna zastupljenost? Otkuda to da ova izložba nije ni retrospektivna ni trenutni presek, a da se ipak pojedini članovi predstavljaju u retrospektivnom zamahu, dok se dugotrajna i raznovrsna aktivnost drugih minorizuje, svodeći se na pojedinačne priloge?

Kao »nove snage signalizma« Todorović označava Radomira Mašića, Jaroslava Šupeka (već učestvovao u kolektivnom predstavljanju u »Koracima«) i Nadu Marinković. Ali, na izložbi se javljaju i neka druga imena, od kojih o većini nismo razmišljali u kontekstu signalističke grupe: Denis Poniž, Jelena Cvetković, Ranko Igrić, Borben Vladović i, već pomenuti, Franci Zagoričnik. Neki od ovih autora sasvim sigurno su predstavljeni u nedekvatnom obliku, što, čineći ozbiljni manjkavost izložbe, navodi na pomisao o postojanju dubljih razloga pomenutih protivrečnosti. Možda moje razmišljanje ide u pogrešnom smeru, ali valja se pitati i znaju li uopšte ti stvaraoci da su i kako su predstavljeni u Odžacima?

Sve navedeno podseća nas da problematičnog u nastupima signalizma i od ranije ima u velikoj meri. U tekstu »Pesnička avangarda« (vidi u knjizi »Signalizam«, »Gradina«, Niš 1979. godine) Todorović o grupi OHO govori u ciglo pet redaka (dve kraće složene rečenice), dok o signalizmu raspravlja, smeštajući ga u kontekst svetskih avangardnih pokreta na oko četiri stranice (brojanje rečenica ostavljam za neku drugu priliku). Tekst »Tokovi signalizma« autor započinje rečima: »Počeci signalizma vezani su za 1959. godinu i pokušaje da se u našu poziciju, gde su do tada suvereno vladali principi neoromantizma i zakasnelog simbolizma, unesu novi tonovi primjereni elektronskoj i tehnoškoj civilizaciji«, a sve to ne potkrepljuje nikakvom dokumentacijom i činjeničnim materijalom, pa naivnom čitaocu ništa drugo ne preostaje nego da Todoroviću veruju na reč da je on zbilja prvi jugoslovenski avangardist posle rata. »Šef signalizma« manipuliše godinama kao štipol markiranih karata (»u godinama 1962. i 1963. ona — scijentistička poezija — sve više insistira na egzaktnom«, kaže autor, ne osećajući pri tom potrebu da objasni na kakvom obliku egzaktnosti se to insistira i šta to znači »sve više«), a takvo hitro preskakanje vremenskih odsečaka i ne služi ničemu drugome da pokušaju konstruisanja nekog fiktivnog početka pokreta. Sasvim je razumljivo što signalizam rado sebe vidi kao prvu i najznačajniju jugoslovensku avangardnu grupaciju, ali preko gubera se na sopstveno zadovoljstvo ne može pružiti, ako mu se nešto ne prikripi i nadoda. Signalizam bi, naravno, voleo da bude i najinventivniji pokret verbo-voko-vizuelnog istraživanja (za takvo otvoreno samohvalisanje, ipak, nema petlju), ali moram priznati da mi Radovanovićeva »Pustolina« izgleda neuporedivo zanimljivija od svekolike »scijentističke poezije«, da mi je Matanovićev, Nezov i Delabernardin »Triglav« nesvrnjeno duhovitiji od »signalističke gestualne poezije«... Nitи prvi, niti jedini, niti najzanimljiviji. A htio bi sve to da bude.

I neosetno, upao sam u zamku: o signalizmu kao pokretu raspravljam na osnovu njihovog najžešćeg ideologa, grupu ljudi svodim na jednog. Ali, za pomenuto redukciju veću krivicu snose autori, koji dozvoljavaju da se njihovo ime dovodi u vezu s očiglednim falsifikatima i korekcijama fakata, a da se pri tom ne distanciraju od takvih neistina, nego pažljivi čitalac koji jedino ne bi želeo da bude izmanipulisani. U sećanje dozivam (kako se samo istorija ponavlja i ne ponavlja!) događaje iz treće decenije našeg veka, kada je svoju koterijašku logiku »zenitistički šef«, Ljubomir Micić, pokušao da proširi i na krug pisaca-saradnika »Zenita«, nesklonih njegovim idejama vodiljiv i falangiškom vođstvu koji su umeli dostojno da mu odgovore kako u njemu vide samo izdavača i ništa više. Odgovornost pojedinka ne može biti ni za nijansu umanjena u slučajevima kolektivnih istupanja.

Poričem li time svaki značaj signalizmu? Naravno — ne. Ovaj pokret je poprilično učinio na sistematizaciji iskustva svetske avangarde 60-70-tih godina, uveo je u praksu jugoslovenskih avangardnih aktivnosti neke nove oblike (prvenstveno mislim na kompjutersku poeziju i slične forme sa-stvaralaštva čoveka i mašine) i doprineo predstavljanju javnosti i popularizaciji verbo-voko-vizuelnih aktivnosti. Ipak, za istinsko, kritičko sagledavanje zasluga i doprinosa signalizma valjalo bi progovoriti u drugačije intoniranom tekstu. Svrha ovog spisanja iscrpljuje se ukazivanjem na invazionu sklonost jednog pokreta i njegove ideologije, sklonost primetnu i na izložbi u Odžacima. Gde se lako moglo uočiti da je signalizam zbilja u akciji. Otuda uvodni tekst M. Todorovića u katalogu izložbe ima i dodatnu, konotirajuću grubost u sopstvenom naslovu.

»polja« — časopis za kulturu, umetnost i društvena pitanja, novi sad, katolička porta 5/II, telefon (021) 28-765

uređuju:

milan dunderski, dragan čopić, simon grabovac, dragan koković, julijan tamaš, miroslav radojković, vicko arpad i jojan zivlak (glavni i odgovorni urednik), / tehnički i likovni urednik cvetan dimovski / sekretar svetlana adamov / članovi izdavačkog saveta: aleksandar forišković, petar janković, tatjana jašin, sladana koiundžić, velja macut, ljubica dotlić-petrović, vlasta stevanov (predsednik), radivoj šajtimac, julijan tamaš, nedeljko terzić i milan uzelac (delegati šire društvene zajednice); / gordana divljak-arok, darinka nikolić, vitomir sudarski, dragica eraković i jojan zivlak (delegati izdavača), / izdaje nišro dnevnik, our »redakcija dnevnik«, novi sad, bulevard 23. oktobra 31. / direktor vitomir sudarski / osnivač pokrajinska konferencija saveza socijalističke omladine vojvodine / časopis finansira SIZ kulture SAP vojvodine / rukopise slati na adresu: redakcija »polja«, novi sad, poštanski fah 190 / godišnja pretplata 150 dinara, za inostranstvo dvostruko / ţiro račun: 65700-603-6324 nišro dnevnik, our »redakcija dnevnik«, sa naznakom za »polja« / lektor zorica stojanović / korektor gordana stojković / štampa »prosveta novi sad«, novi sad, stevana sremca 13 / na osnovu mišljenja pokrajinskog sekretarijata za nauku i kulturu broj 413-152/73 časopis je oslobođen poreza na promet proizvoda i usluga. / tiraž 2.000 primeraka.